

Голові разової спеціалізованої
вченої ради у Державній науковій
установі «Інститут інформації,
безпеки і права Національної
академії правових наук України»,
доктору юридичних наук, доценту
Павлу БОГУЦЬКОМУ

Несторівський провулок, 4, м. Київ, 04053

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Кірієнка Віктора Миколайовича на тему «Адміністративно-правове забезпечення захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України», подану для здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Стрімкий розвиток інформаційних технологій та глобалізація суспільних процесів зумовили кардинальні зміни у підходах до збирання, обробки та зберігання інформації про особу. У сучасному цифровому суспільстві право на захист персональних даних визнається однією з фундаментальних основ демократії, що надійно гарантується міжнародними правовими актами та Конституцією України.

Сьогодні забезпечення цього права набуває особливої складності у сферах, де приватні інтереси особи об'єктивно перетинаються з інтересами національної безпеки, зокрема під час перетину державного кордону. Ефективне управління кордонами, протидія транскордонній злочинності, нелегальній міграції та терористичним загрозам, здійснення оборонних заходів вимагають від держави застосування посиленних заходів прикордонної ідентифікації та контролю.

Державна прикордонна служба України щоденно здійснює збір, обробку, зберігання та передачу значних масивів персональних даних громадян України, іноземців та осіб без громадянства. Йдеться про паспортні та біометричні дані, історії перетину кордону, маршрути руху, інші відомості про особу з відомчих і міжнародних баз даних.

В умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України ця інформація є не лише критично важливим інструментом для забезпечення прикордонної безпеки, але й перетворюється на пріоритетну мішень для ворожих кібератак. З огляду на наведене, дисертація Кірієнка Віктора Миколайовича на тему «Адміністративно-правове забезпечення захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України» є актуальним та своєчасним науковим дослідженням.

Оцінка наукового рівня дисертації. Дисертаційне дослідження В.М. Кірієнка належно структуроване, містить анотацію, перелік умовних скорочень, зміст, вступ, три розділи, які складаються з 9 підрозділів, висновки,

список використаних джерел до кожного розділу, додатки. Загальний обсяг дисертації становить 225 сторінок. Дослідження підкріплене списком використаних джерел, що містить 247 найменувань та займає 30 сторінок, а додаткові матеріали розміщено на 10 сторінках.

В анотації автор у стислій формі висвітлює основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, у яких відображено основні результати представленого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами.

У *вступі* В.М. Кірієнко переконливо доводить, що в Україні проблема захисту персональних даних полягає не стільки у відсутності нормативно-правових актів, скільки у їх застарілості, фрагментарності та складності застосування. Він звертає увагу на неналежний рівень імплементації європейських стандартів у цій сфері у вітчизняну правову систему, що ускладнює правозастосування (с. 17 дисертації). Здобувачем обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, охарактеризовано ступінь її наукової розробки, зв'язок із дослідженнями Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України». Крім того, ним визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дисертаційного дослідження, сформульовано наукову новизну, практичне значення результатів та зазначено інформацію про апробацію дисертації на наукових заходах.

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України» присвячено формулюванню базових понять дослідження. У межах трьох підрозділів автор послідовно розкриває концептуальні підходи до захисту персональних даних у сучасних умовах, вивчає їх як предмет адміністративно-правового регулювання, а також характеризує правовий статус Державної прикордонної служби України в системі забезпечення прикордонної безпеки.

На переконання здобувача, головним критерієм ефективної комунікації в сучасному інформаційному суспільстві є убезпечення інформації про фізичну особу від незаконного поширення, обробки та використання, адже певна інформація може бути використана для маніпуляцій, шахрайства або інших незаконних дій, що може мати серйозні негативні наслідки для приватності та безпеки певної особи (с. 31 дисертації). Він справедливо вважає, що розуміння важливості і необхідності ефективного захисту персональних даних є ключем до забезпечення спокою та благополуччя як окремої особи, так і всієї держави в цілому, адже це вимагає ефективних механізмів захисту приватності та збереження довіри громадськості до обробки їхніх особистих даних (с. 33 дисертації).

Дисертант слушно виходить з того, що відсутність в законодавстві України чіткого визначення складу персональних даних може створювати певну правову невизначеність, особливо у сфері трудових відносин. Переконливим виглядає його висновок про необхідність запровадження детального переліку та уніфікованих вимог до використання таких даних (с. 51 дисертації). Також варто погодитися з твердженням дисертанта, що володільці та розпорядники персональних даних мають дотримуватися

конфіденційності та зобов'язані здійснювати необхідні організаційно-технічні заходи з метою охорони та захисту персональних даних, особливо у сфері прикордонної безпеки (с. 55 дисертації).

Переконливим виглядає висновок В.М. Кірієнка про те, що прикордонна безпека є комплексним явищем, що охоплює широкий спектр заходів та механізмів, спрямованих на захист життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави в прикордонному просторі. З огляду на це, ефективне забезпечення прикордонної безпеки потребує комплексного підходу, зокрема посилення нормативно-правового регулювання у сфері захисту персональних даних, удосконалення механізмів їхньої обробки та координації дій між усіма зацікавленими сторонами (с. 79 дисертації).

У другому розділі *«Стан захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України»*, який об'єднує три підрозділи, дисертант проаналізував впливи глобальних процесів цифровізації та діджиталізації на правові механізми регулювання захисту персональних даних; систему адміністративно-правових заходів захисту персональних даних в умовах гібридного протистояння; адміністративно-правові механізми запобігання порушенням щодо захисту персональних даних в умовах гібридного збройного конфлікту.

Здобувач звертає увагу на те, що цифровізація та діджиталізація у системі охорони державного кордону України, передбачають не лише технічне впровадження сучасних інформаційних систем, а й трансформацію організаційних процесів, підвищення ефективності управління ресурсами, оптимізацію процедур контролю та моніторингу, а також забезпечення прозорості та оперативності прийняття рішень. На його переконання, ключовим аспектом такого впровадження є забезпечення безпеки та конфіденційності інформації, що обробляється, а також формування високого рівня цифрових компетенцій військовослужбовців Державної прикордонної служби України задля ефективного використання сучасних інформаційних технологій (с. 98 дисертації).

За результатами системного аналізу інтегрованих інформаційно-комунікаційних систем «ГАРТ» та «Аркан» у роботі сформульовано висновок про те, що вони є важливими інструментами Державної прикордонної служби України для здійснення ефективного прикордонного контролю. Їх використання підвищує рівень забезпечення національної безпеки та протидії незаконній міграції, проте водночас створює ризики для конфіденційності персональних даних, що потребує постійного вдосконалення механізмів їх захисту (с. 121 дисертації).

Варто погодитися з твердженням дисертанта щодо необхідності посиленого захисту персональних даних в умовах гібридного збройного конфлікту, оскільки кібератаки, фішингові схеми, викрадення особистих даних та фінансових ресурсів – усе це частина гібридної війни, яка загрожує не лише державним установам, а й громадянам, волонтерам, журналістам і громадському сектору загалом (с. 122 дисертації).

Третій розділ «Удосконалення захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України» має прикладний характер. У межах трьох підрозділів дисертант послідовно аналізує сучасні виклики системі захисту персональних даних особи в Україні та міжнародний досвід правового регулювання цієї сфери. За результатами дослідження В.М. Кірієнком розроблено пропозиції щодо удосконалення правового регулювання захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України.

Здобувач обґрунтовано звертає увагу на загрози соціальної інженерії, яка є потужним інструментом маніпулювання свідомістю користувачів та сприяє витоку конфіденційної інформації. За її допомоги зловмисники можуть підмінювати, викрадати або руйнувати інформацію (с. 154–155 дисертації). Йому вдалося розкрити основні положення законодавства Європейського Союзу, Ради Європи, окремих європейських країн у сфері захисту персональних даних (с. 156–176 дисертації).

На переконання автора, модернізація правового регулювання захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України має охоплювати концептуальні, доктринальні та змістовні аспекти, що передбачають гармонізацію вітчизняного законодавства з регламентом GDPR, імплементацію принципів «Privacy by Design» і «Privacy by Default», а також практичне запровадження процедури оцінки впливу на приватність (DPIA) та інституту уповноваженої особи із захисту даних (DPO) (с. 188–191 дисертації).

Загальні висновки дисертації відповідають отриманим результатам, завданням та меті дисертаційного дослідження.

Дисертаційне дослідження підготовлене державною мовою. Стиль викладення матеріалу – науковий. До оформлення дисертації зауважень немає.

Оцінка наукового рівня наукових публікацій здобувача. Ключові теоретичні та прикладні результати дослідження пройшли належну апробацію та опубліковані у 19 наукових працях здобувача. Серед них – 5 статей у фахових виданнях (з яких 2 написані у співавторстві) та 14 тез доповідей на наукових конференціях (1 у співавторстві).

Аналіз опублікованих матеріалів засвідчує, що вони комплексно обґрунтовують одержані результати та репрезентують головний зміст дисертаційного дослідження. Основні висновки та рекомендації пройшли належну апробацію на наукових заходах різного рівня. Загальна кількість та науковий рівень публікацій повністю відповідають чинним нормативним вимогам щодо оприлюднення результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Академічна доброчесність. У межах проведеного аналізу тексту дисертації очевидних ознак академічного плагіату, фальсифікації чи інших порушень академічної доброчесності, які давали б обґрунтовані підстави ставити під сумнів самостійність підготовки дисертації, не зафіксовано.

Наукова робота містить посилання на згадані автором у тексті джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень інших авторів, а також положень міжнародних правових актів, вітчизняного законодавства, судових рішень тощо.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до науково-дослідної роботи «Правові засади протидії інформаційній агресії та розвитку системи забезпечення інформаційної безпеки України», зареєстрованої в УкрІНТЕІ РК № 0123U100415 від 21.01.2023 р., та Стратегії розвитку Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України» на 2021-2025 роки.

Опрацювання змісту дисертаційної роботи та опублікованих здобувачем наукових праць дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки, пропозиції і рекомендації, що винесені на захист, сформовані В.М. Кірієнком особисто та відзначаються належним ступенем наукової новизни. Так, ним *уперше*:

- розроблено детальний шаблон оцінки впливу на захист даних адаптований для прикордонних інформаційних систем;
- обґрунтовано доцільність та запропоновано запровадження інституту уповноваженої особи із захисту персональних даних у Державній прикордонній службі України, яка відповідатиме за дотримання законодавства, реагування на інциденти, що виникають на державному кордоні у процесі пропуску осіб, та забезпечення прозорості обробки даних;
- окреслено проблеми та напрацьовано пропозиції щодо необхідності запровадження комплексного підходу до гармонізації українського прикордонного законодавства з європейськими стандартами щодо захисту персональних даних;

Інші наукові положення, які сформульовані в дисертації та в опублікованих працях, також містять елементи наукової новизни та значною мірою удосконалюють сучасне наукове пізнання проблеми, що є предметом дослідження здобувача.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що дисертація В.М. Кірієнка суттєво збагачує вітчизняну науку адміністративного та інформаційного права, поглиблюючи доктринальні підходи до розуміння складного балансу між інтересами прикордонної безпеки в умовах гібридного протистояння та європейськими стандартами захисту персональних даних.

Практична цінність роботи має виражений прикладний характер, що реалізується через розробку адаптованого для Державної прикордонної служби України шаблону Оцінки впливу на захист даних (DPIA), який був позитивно оцінений фахівцями цього відомства, що підтверджується відповідною довідкою. Сформовані автором законодавчі пропозиції можуть бути використані *у правотворчій діяльності* з метою удосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України.

Робота також має освітню та наукову цінність. Теоретичні положення, висновки і науково-практичні рекомендації, сформовані В.М. Кірієнком, можуть бути використані *у науково-дослідній діяльності* для подальших науково-

теоретичних досліджень адміністративно-правового забезпечення захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України, а також у навчальному процесі під час підготовки підручників і навчальних посібників, методичних матеріалів, проведенні занять з дисциплін «Інформаційне право», «Охорона та захист державного кордону України», «Прикордонна безпека», а також при викладанні правових та суміжних дисциплін.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Нормативну базу дослідження становлять Конституція України, міжнародні правові акти у сфері захисту персональних даних, закони України «Про захист персональних даних», «Про доступ до публічної інформації», «Про інформацію», «Про прикордонний контроль», «Про Державну прикордонну службу України», інші закони і підзаконні нормативно-правові акти.

При написанні роботи автором проаналізовано достатню кількість джерел (247 позицій), критично вивчено роботи вітчизняних вчених, що дало йому змогу вирішити поставлене наукове завдання, дати відповіді на актуальні для юридичної науки питання, сформулювати рекомендації для удосконалення захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України. Розроблені автором пропозиції до Закону України «Про прикордонний контроль» науково аргументовані та ґрунтуються на результатах дослідження.

З урахуванням наведеного, можна стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, є належним чином обґрунтованими та достовірними.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Постановка завдань, визначення об'єкта, предмета та мети дослідження відзначаються логічністю, достатньою обґрунтованістю і загалом відповідають встановленим вимогам.

Підтвердженням достовірності наукових положень і висновків, викладених в дисертації, є належна методологія дослідження. Під час дослідження дисертантом використовувалися загальнонаукові та спеціальні прийоми та засоби наукового пізнання державно-правових явищ, зокрема:

- діалектичний метод дозволив дослідити правове забезпечення охорони персональних даних у його розвитку, взаємозв'язку та взаємозумовленості із суспільними процесами;

- методи аналізу і синтезу використано для виокремлення структурних елементів механізму правового забезпечення захисту персональних даних та їх подальшого узагальнення у цілісну концептуальну модель;

- порівняльний метод застосовано з метою зіставлення національного законодавства із міжнародними та європейськими стандартами у сфері захисту персональних даних;

- формально-логічний метод забезпечив уточнення понятійно-категорійного апарату дослідження, формулювання наукових результатів.

Вважаю, що мета дослідження досягнута, поставлене наукове завдання виконане на високому методологічному рівні, а дисертант оволодів необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

Зауваження до дисертаційної роботи та дискусійні положення.

Позитивно оцінюючи наукову працю В.М. Кірієнка, варто зазначити, що окремі її положення не позбавлені недоліків і викликають зауваження, які потребують додаткового роз'яснення.

1. У підрозділі 1.2 здобувач слушно акцентує увагу на відсутності в законодавстві України чіткого переліку персональних даних, що зумовлює складнощі в практичній діяльності. Проте, обмежившись лише тезою про необхідність «запровадження детального переліку», автор не пропонує власного бачення переліку персональних даних, який можна було б запропонувати як зміну до законодавства. У зв'язку з цим, під час публічного захисту було б доцільно почути позицію дисертанта щодо того, які саме специфічні відомості, поза загальноновідомими ідентифікаторами, варто віднести до такого законодавчого переліку.

2. У підрозділі 2.3 недостатньо розкрито заявлену в назві мету щодо дослідження адміністративно-правових механізмів запобігання порушенням у сфері охорони персональних даних в умовах гібридного збройного конфлікту. Замість аналізу механізмів Державної прикордонної служби України у цій сфері автор зосередився на описі таких кіберзагроз, як фішинг чи використання дїпфейків, а також наданні базових рекомендацій із кібергігієни для громадян. З огляду на це, під час захисту дисертанту необхідно розкрити існуючі адміністративно-правові механізми запобігання порушенням персональних даних безпосередньо в діяльності прикордонного відомства.

3. Незважаючи на ґрунтовний аналіз міжнародних стандартів захисту персональних даних, у роботі недостатньо проаналізовано положення Директиви (ЄС) 2016/680 та Директиви (ЄС) 2016/681, які стосуються використання персональних даних з правоохоронною метою. Оскільки Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення, то у роботі варто було б висвітлити стан імплементації цих актів у діяльність прикордонного відомства. Під час захисту здобувачу варто конкретизувати своє бачення шляхів адаптації національного прикордонного законодавства до зазначених міжнародних стандартів.

4. Автор слушно пропонує посилити парламентський та громадський контроль за діяльністю Державної прикордонної служби України щодо захисту персональних даних. Водночас у дослідженні не сформовано законодавчих пропозицій щодо цього, а також не розкрито організаційно-правові механізми та стан взаємодії прикордонного відомства з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, інститутами громадянського суспільства у цій сфері. Тому під час публічного захисту здобувач має пояснити своє бачення практичної реалізації таких механізмів контролю та взаємодії.

5. Поза увагою здобувача залишилася специфіка законодавчого регулювання захисту персональних даних безпосередньо у прикордонних відомствах іноземних держав. У контексті європейської інтеграції України у роботі доцільно було б вивчити досвід Польщі, Румунії, Угорщини та Словаччини щодо імплементації європейських стандартів захисту персональних даних в оперативно-службову діяльність своїх прикордонних служб.

6. Практична цінність дослідження значно б зросла за умови проведення опитування серед співробітників Державної прикордонної служби України щодо оцінки реального стану захищеності персональних даних, розуміння ними наявних кіберзагроз та визначення інституційних потреб відомства у цій сфері.

Загальний висновок. Дисертація В.М. Кірієнка на тему «Адміністративно-правове забезпечення захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України» є самостійною та завершеною науковою роботою, виконаною особисто дисертантом у формі кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису.

Дисертаційне дослідження містить нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною у постановці і вирішенні завдання щодо удосконалення захисту персональних даних у сфері охорони державного кордону України. Наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації, які зроблені автором у роботі, є обґрунтованими та мають значення для юридичної науки.

Робота за своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю результатів та способом вирішення завдань загалом відповідає заявленій спеціальності, а також вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, і Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40.

Зважаючи на це, її автор, Кірієнко Віктор Миколайович, за умови успішного проходження процедури захисту та здатності аргументовано відстоювати основні результати дослідження, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

Завідувач наукової лабораторії права національної та міжнародної безпеки Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України», кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України
17 серпня 2026 року

Юрій ІРХА

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ

Помічник директора (по кадрам)
Державної наукової установи
«Інститут інформації, безпеки і права
ІАПРН України»

